

Konferencia a kisgyermeknevelésért

EARLI SIG 5., 2014. augusztus 25–27., Jyväskylä

A korai életszakaszban történő preventív beavatkozások hatékonyságát a terápiás eredményességgel összevetve nem kérdés, hogy az előbbi javára dől el a vita. Ezt a felismerést tükrözi az a tény, hogy a kutatói figyelem egyre inkább a kisgyermekkorra fókuszál. Az eredmények közreadására remek alkalom nyílt 2014. augusztus 25-27. között a Jyväskylä-i Egyetemen, ahol az EARLI szervezet kisgyermekneveléssel foglalkozó szekciójának felhívására 300 szakember találkozott, hogy választ keressen azokra a kihívásokra, amelyeket a 21. század állít elénk. A konferencia szervezőinek sikerült egyensúlyt találni a játék – nevelés – oktatás témakörei között. A plenáris előadók átfogó szintézisét adták egy-egy terület legújabb tudományos eredményeinek, a szekciók, műhelyek pedig az egyes területeken való elmélyülésre, élményszerzésre, eszmecserére adtak alkalmat.

Bevezetés

A Tanulás- és Tanításkutatás Európai Szervezete, az EARLI (European Association for Research on Learning and Instruction) közel harminc éve biztosít teret az oktatáskutatók bemutatkozásának, nemzet- és tudományközi együttműködésének. 1985 óta két évente rendez nagyszabású konferenciákat (az *Iskolakultúra* folyóirat tematikus számban mutatta be az EARLI tevékenységét 1997-ben – ld. pl. Csikos, 1997; Korom, 1997). A tizenkettedik alkalomnak Budapest adhatott otthont 2007-ben. A közbelső (páros) években a speciális érdeklődésű csoportok (Special Interest Groups, SIG) találkoznak, és mutatják be legújabb kutatási eredményeiket (Buzás és Pásztor, 2013). Az EARLI jelenleg huszonhét ilyen csoportot számlál, közülük a kisgyermekkorú tanulást és fejlődést érdeklődése középpontjába állító Learning and Development in Early Childhood elnevezésű csoport az ötös sorszámot viseli. Az idei konferencia a jövő kihívásait kereste a kisgyermekkorú oktatásban és nevelésben (*Challenges for the Future in Early Childhood Education*). A témában érdekelt kutatókat és pedagógusokat 2014. augusztus 25–27. között a 15 000 hallgatót oktató, alapításának 150. évfordulóját tavaly ünneplő Jyväskylä-i Egyetem (Finnország) látta vendégül, köztük a Debreceni Egyetem oktatóit (Nemes Magdolna, Revákné Markóczi Ibolya, Tóth Zoltán) és PhD hallgatóját (Daru Katalin). A felhívásban a születéstől nyolc éves korig szabták meg a korhatárt a vizsgált mintára vonatkozóan, így a legkisebbek, az óvodások és az alsó tagozatosok körében folytatott kutatásokról is számot adhatott a 300 résztvevő.

Szakmai program

A plenáris előadások közérdekű problémákat és ezekkel kapcsolatos kutatási eredményeket, innovatív fejlesztő eljárásokat, módszereket mutattak be. A szekció-előadások az elmélet és gyakorlat összhangját hangsúlyozták, legfontosabb kulcsszavai a kisgyermekkorban megmutatkozó sokféleség és a tanulási eredményességet előrejelző képességek vizsgálata, illetve a tanulási nehézségek megelőzése, a fejlesztő munka eredményesége köré csoportosultak, a következő témákban:

- játékos tanulás,
- családi nevelés, otthoni tanulási környezet,
- természettudományos nevelés kisgyermekkorban.

Frederick Morrison, a Michigani Egyetem professzora plenáris előadásában az önszabályozás (viselkedésszabályozás) fejlődéséről beszélt. A professzor tagja volt annak a kutatócsoportnak (*Ponitz, McClelland, Matthews és Morrison, 2009*), amely kidolgozta a közismert testrészt érintő mondóka (*Head and shoulders...*) fordított tesztváltozatát (HSNT). Ennek felvétele során amerikai gyermekeket arra kértek, hogy az „érintsd meg a fejed” instrukciót hallva a lábujjaikat érintsék meg és fordítva, illetve ugyanígy cselekedtek a vállak és térdek vonatkozásában is. A feladat során azt mérték, hogy a gyermek képes-e gátolni a domináns választ, hogyan működik a munkamemóriája, és hogyan tudja a figyelmét összpontosítani. Az adatok elemzése során az önszabályozás szintjének vizsgálata mellett a fiúk és lányok közti különbségeket is keresték. A vizsgált mintában a lányok egységesebb és jobb eredményt értek el, mint a fiúk, akik szórtaabb képet mutattak. Ugyanezt nem tudták kimutatni kínai gyerekek körében megismételt vizsgálatok során, ahol mindkét nem képviselői egyformán jól teljesítettek. Az eredményeket a környezeti hatásokkal magyarázták (*Bell Weixler, 2012*). Morrison előadásában hangsúlyozta, hogy a gyermekek teljesítményében megmutatkozó korai különbségek alapján megjósolható a tanulmányi eredményesség, leginkább a matematika terén. Az iskolai teljesítményen túl a korai diverzitás kihat a későbbi egészségi állapotra, a jólétre és a kriminalitás előfordulására is.

Ugyancsak a prediktorokat kereste kutatásában a Jyväskylä-i Egyetem kutatócsoportja, céljuk az olvasászavar előrejelzése volt. Ehhez kapcsolódóan az egyetemen húsz éve folyó longitudinális diszlexia-kutatás eredményeiről Heikki Lyytinen professzor számolt be a konferencián. A finn kutatók újszülöttkortól kezdődően évente megvizsgáltak száz olyan gyermeket, akiknél familiáris eredetű veszélyeztetettséget feltételeztek (diagnosztizált diszlexia az egyik szülőnél és legalább egy tanulási nehézséggel küzdő közeli családtag), és eredményeiket összevetették olyan gyermekek adataival, akiknél az említett rizikótényezők nem álltak fenn. Eltéréseket kerestek a nyelvi és kognitív fejlődés, valamint a motoros képességek területén, megfigyelték a gyermek-szülő interakciókat, a környezeti tényezőket és a gyermek temperamentumát. A „rizikócsaládok” gyermekeinek közel fele (42 fő) vált olvasási zavarral küzdővé az iskolában. Az agyi működés vizsgálatával már 3–5 napos korban találtak korai, diszlexia-hajlamra utaló jeleket. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fonológiai fejlődés késése, a gyors megnevezés terén mutatkozó deficit, a betű-hang megfeleltetés nehézsége is gyakori előjele az olvasászavarnak.

Preventív szándékkal alkották meg az egyetem kutatói a tudományos eredményeken alapuló GraphoGame-fejlesztőprogramot, amely számítógépen és mobil alkalmazáson is elérhető, és hatékonyan segíti az olvasni tanuló gyermekeket a világ harminc országában. A programot egyébként sekély és mély ortográfiájú nyelvekre is kidolgozták, magyar nyelvű adaptációjával Brezovszky Boglárka (2011) foglalkozott. A délutáni műhelymunka során afrikai (kenyai, namíbiai és tanzániai) pedagógus kollégák számoltak be gyakorlati tapasztalataikról. A tanzániai tanárok elmondták, hogy hazájukban alacsony az

oktatás színvonala, akár 90 gyermek is lehet egy osztályban. Hiányzik a tanulás otthoni támogatása, a gyerekek sokat dolgoznak, és súlyos betegségek (pl. malária) nehezítik az életüket. A GraphoGame programhoz kapcsolódó első tapasztalataik pozitívak, a játék alkalmazása során erősödött a graféma-fonémakapcsolat, ezáltal gyorsabbá vált a betűfelismerés és javult az olvasás folyamatossága. A programnak matematikai képességeket fejlesztő változata (GraphoGame Math) is készült. Ennek implementációjáról ugyancsak hallhattunk a szekciókban, akárcsak a kisgyermekeknek a számoláshoz és a mennyiségekhez fűződő különböző viszonyáról. Több szimpózium foglalkozott a matematikai képességek vizsgálatával, ezek közül kiemelkedett az a nemzetközi longitudinális kutatás, amely a kisgyermekek számosságra való spontán fókuszálása (Spontaneous Focusing on Numerosity, SFON), vagyis a számok, mennyiségek iránti érdeklődése alapján az iskolai aritmetikai teljesítmény előrejelzésére törekszik.

A konferencia harmadik plenáris előadója Bert van Oers, a Vrije Universiteit Amsterdam professzora volt, témája a játék mint tanulási környezet. Kutatásához az elméleti bázist Vigotszkij, Leontyev és a játék kultúrtörténeti megközelítése adta. Hangsúlyozta, hogy a játék vizsgálata során fontos különbséget tenni aközött, hogy mit és a hogyan játszunk, illetve a játék eredménye (pl. híd, vár) és következménye (pl. kapcsolatépítés, kognitív fejlődés) között. A kémia tudományterületéről vett metaforák segítségével közelítette meg a játékot a holland kutató: moláris és molekuláris szintű tevékenységről beszélt, amely – a kémiánál maradvány – makro- és mikroszintként is értelmezhető. Előbbi a viselkedés általános leírása, többnyire általános célokat tüntet fel, nem foglalkozik annak módjával. A molekuláris szint az, amely leírja, hogyan valósul meg a viselkedés. A moláris szintet a tevékenységgel (aktivitással), a molekuláris szintet a művelettel (akcióval) hozta párhuzamba. A játék az aktivitás egyik megjelenési formája, a játszás pedig a tevékenységnek az egyén által választott konkrét kivitelezési módja. A játékos tanulás feltételeit is az említett két szinten lehet leírni. Moláris szinten megteremtjük a feltételeket, világossá tesszük a szabályokat, amelyeknek megváltoztathatóságáról is biztosítjuk a gyermeket, és olyan körülményeket alakítunk ki, amelyek kedvet csinálnak a játékban való részvételhez. A molekuláris szintű támogatás a konkrét útmutatást, beavatkozást jelenti, ha a gyermek igényt tart rá. Az elméleti bevezetőt követő gyakorlati példák irányított játéktevékenységet mutattak be óvodások körében.

A plenáris előadások és a hozzájuk kapcsolódó workshopok, szimpóziumok mellett több problémakör is feltűnt a szekciók választékában. Ezek egyike volt a családi nevelés, amelyen belül a kutatók összefüggéseket tártak fel a szülők munkaideje és a gyermekek közérzete között, valamint a szülők olvasási szokásai és gyermekeik olvasáshoz fűződő attitűdje, képességeink fejlődése között. Vizsgálták az anyák tanulásban nyújtott segítségét, valamint az otthoni tanulási környezet változásának következményeit. A pozitív változtatások hatása különösen az óvodás gyermekek nyelvi képességeinek fejlődésében mutatkozott meg.

Nemcsak hazánkban válik egyre égetőbb kérdéssé a természettudományok iránti érdeklődés felkeltése és fenntartása. A konferencia két napján is szerveződött természettudományi szekció. Az előadók egyetértettek abban, hogy a kisgyermekkorú kíváncsiság felkeltését és fenntartását változatos eszközökkel és módszerekkel kell elérni. A helyszínek is sokfélék lehetnek, a csoportszobán és az osztálytermen kívül a természet is számos vizsgálódási alkalmat, lehetőséget kínál. Az óvodások közé is bevihetők kísérletek, amelyek elsődleges célja az élményszerzés, a gyermeki kérdések megfogalmazása, a válaszoknak és magyarázatoknak pedig az életkori sajátosságokhoz kell igazodniuk. A pedagógus mágusként, varázslóként jelenhet meg ezekben a helyzetekben, aki számít a gyermekek előzetes tudására, de akár mesebeli elemeket is beépíthet a foglalkozásokba.

A természettudományos ismereteket mérő tesztekben nyújtott teljesítmény is a kutatói érdeklődés fókuszába került. A migráns háttérű családok gyermekeinek gyengébb telje-

sítményére hívták fel a figyelmet német kutatók. Összefüggést találtak a szókincs és a nyelvtani rendszer fejlettsége, valamint aközött, hogy otthon a német nyelvet beszélik-e (a migráns háttér pszichoszociális rizikótényezőként jelent meg más szekcióban is, ahol a speciális igényekre, köztük az anyák támogatására hívták fel a figyelmet).

A debreceni delegáció által bemutatott kutatási eredmények jól illeszkedtek a konferencia programjába. Revákné Dr. Markóczi Ibolya a hétfői poszterszekcióban prezentálta 8–9 éves magyar és német kisiskolások természettudományos problémamegoldására irányuló vizsgálata során kapott eredményeit.

A finn csodát nem sikerült megfejtőnk, sőt a finn kollégák úgy nyilatkoztak, hogy nem tart már sokáig a nemzetközi méréseken elért sikerük, eredményeiket túlszárnyalják más nemzetek tanulói. Azt azért megtudtuk, hogy a finn gyerekek augusztus elején megkezdték a tanévet. A nappalok rövidülésével, az idő kellemetlenebbre fordulásával már várták is az iskolát, a szülők pedig azért örültek, mert a vakáció leteltével nem okozott további nehézséget a gyermekek felügyeletének megoldása. A finn oktatásban jó ideje nem történtek nagy átalakítások, az iskolák között nincsenek jelentős különbségek. A tanári pálya népszerű a fiatalok között, nagy a túljelentkezés az egyetemekre, ahol a pedagógushallgatók kutatómódszertani ismeretekkel is felvérteződnek.

kellemetlenebbre fordulásával már várták is az iskolát, a szülők pedig azért örültek, mert a vakáció leteltével nem okozott további nehézséget a gyermekek felügyeletének megoldása. A finn oktatásban jó ideje nem történtek nagy átalakítások, az iskolák között nincsenek jelentős különbségek. A tanári pálya népszerű a fiatalok között, nagy a túljelentkezés az egyetemekre, ahol a pedagógushallgatók kutatómódszertani ismeretekkel is felvérteződnek.

Dr. Nemes Magdolna kutatásában hajdúböszörményi óvodásokat és kisiskolásokat hasonlított össze abból a szempontból, hogy hogyan látják városukat, lakókörnyezetüket. Dr. Tóth Zoltán és Daru Katalin pedig óvodások körében végzett szóasszociációs vizsgálatuk adatait elemezte, és vont le következtetéseket a kisgyermekek tudásszerkezetére vonatkozóan.

Fakultatív program

A konferencia szakmai programja mellett egyéb közösségi alkalmakat is kínáltak a szervezők. Lehetőség nyílt intézménylátogatásra, 1–6 éveseket fogadó bölcsőde-óvoda jellegű intézményekben, amelyek napközbeni, de egyes helyeken késő estig elérhető szolgáltatást nyújtanak. Az érdeklődők iskolában, 1–2. osztályban is látogatást tehettek, illetve a Jyväskylä-i Egyetemen folyó tanárképzésbe is bepillanthattak. A hétfő esti vacsora hajókirándulás keretében zajlott, a keddi esti fogadásnak pedig a felújított Városháza adott otthont.

A társas rendezvényeken mód nyílt kötetlenebb beszélgetésekre is. A finn csodát nem sikerült megfejtőnk, sőt a finn kollégák úgy nyilatkoztak, hogy nem tart már sokáig a nemzetközi méréseken elért sikerük, eredményeiket túlszárnyalják más nemzetek tanulói. Azt azért megtudtuk, hogy a finn gyerekek augusztus elején megkezdték a tanévet. A nappalok rövidülésével, az idő

Összességében elmondhatjuk, hogy az EARLI SIG 5 konferencia három napján 34 ország közel 300 kutatója gondolkodott együtt a kisgyermek neveléséről, hogy hazatérve, kapcsolati tőkével gazdagodva, további kutatásokra inspirálva folytassa ki-ki kutató- és oktatómunkáját. 2015-ben Ciprus ad otthont a 16. EARLI konferenciának.

Támogatás

A munkát az OTKA (K-105262), a konferencián való részvételt az OTKA (K-105262) és a SZAKTÁRNET (TÁMOP-4.1.2. B. 2-13/1-2013-0009) projekt támogatta.

Irodalomjegyzék

Bell Weixler, L. H. (2012): *The Contributions of Preschool Attendance and Kindergarten Experience to Executive Functioning in Chinese and American Children*. <http://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/96108>

Brezovszky, B. (2011): *Computer-Based Letter-Sound Correspondence Training for Pre-Readers at Risk of Reading Difficulties. Adaptation of the Graphogame in the Hungarian Context*. Poster presented at the GraphoWORLD'S SummerSchool, 7–14 September, Jyväskylä, Finland.

Buzás Zsuzsa és Pásztor Attila (2013): A 2012-es regensburgi EARLI JURE Konferencia. *Iskolakultúra*, **23**. 1. sz. 92–98.

Csikós Csaba (1997): Az EARLI-konferenciák szerepe a tudományos életben. *Iskolakultúra*, **7**. 12. sz. 96–99.

Korom Erzsébet (1997): Az EARLI szervezete és működése. *Iskolakultúra*, **7**. 12. sz. 93–96.

Ponitz, C. C., McClelland, M. M., Matthews, J. S. és Morrison, F. J. (2009). A structured observation of behavioral regulation and its contributions to kindergarten outcomes. *Developmental Psychology*, **45**. 3. sz. 605–619.

A konferencia honlapja: http://www.earli.org/about_earli

Programfüzet: https://www.jyu.fi/edu/en/earli-sig5-2014/programme/CONFERENCE_BOOK_SIG5_2014_FINAL_ONLINE1.pdf

Daru Katalin

PhD-hallgató

Debreceni Egyetem BTK Nevelés-
és Művelődéstudományi Doktori Program